

HORTUS e CASALIS en periferia de Gasconha. Es designacions deth *jardin potager* en occitan dera Val d'Aran

Aitor Carrera¹

Recibido: 5 de abril de 2021 / Aceptado: 23 de octubre de 2021

Resumit. Es designacions occitanes deth *jardin potager* qu'an hèt er objècte d'un article indefugible de Ravier en 1989, que se servic des cartes de mèts d'un atlàs lingüistic que va de Gasconha denquia Provença. Mentre que nombrosi parlars utilizen *òrt* (< HORTU) o eth francisme *jardin*, en Gasconha qu'ei CASALIS que s'ei imposat, ath punt que *casau* se pòt entèner deth Medoc denquias Pirenèus. Quin que sigue, en çò que concernís er aranés, es informacions sus eth nòm deth *potager* que son contradictòries. Ara ajuda des onades obtengudes dempús de 1998 peth mejan d'enquèstes dialectologiques, era nòsta tòca qu'ei d'establir de manèra precisa, vilatge per vilatge, es formes en usatge en gascon parlat en Catalonha. Que mos vam a interessar, tant que i èm, sus un hèt de fonetica que non s'arretroèbe enlòc mèts en Gasconha.

Mots clau: occitan, gascon, dialectologia, geolingüística, jardin.

[fr] HORTUS et CASALIS en périphérie de Gascogne. Les désignations du *jardin potager* en occitan du Val d'Aran

Résumé. Les désignations occitanes du jardin potager ont fait l'objet d'un article incontournable de Ravier en 1989, qui s'est servi des cartes de plusieurs atlas linguistiques allant de la Gascogne à la Provence. Alors que de nombreux parlars usent de *òrt* (< HORTU) ou du francisme *jardin*, en Gascogne c'est CASALIS qui s'est imposé, au point que *casau* peut être entendu du Médoc jusqu'aux Pyrénées. Quoi qu'il en soit, en ce qui concerne l'aranais, les informations sur le nom du potager sont contradictoires. À l'aide des données obtenues depuis 1998 par le moyen d'enquêtes dialectologiques, notre but est d'établir de manière précise, village par village, les formes en usage dans le gascon parlé en Catalogne. On va se pencher, au passage, sur un fait de phonétique qui ne se retrouve nulle part ailleurs en Gascogne.

Mots-clé: occitan, gascon, dialectologie, géolinguistique, jardin.

[es] HORTUS y CASALIS en la periferia de Gascuña. Las designaciones del *huerto* en el occitano del Valle de Arán

Resumen. Las designaciones occitanas del huerto fueron objeto de un artículo imprescindible de Ravier en 1989, que utilizó los mapas de atlas lingüísticos que van desde Gascuña hasta Provenza. Mientras que numerosas hablas se sirven de *òrt* (< HORTU) o del francesismo *jardin*, en Gascuña se ha impuesto CASALIS, hasta el punto que *casau* es una forma presente desde el Medoc hasta los Pirineos. De todas formas, en lo que se refiere al aranés, las informaciones sobre el nombre del huerto son contradictorias. Con la ayuda de los datos obtenidos desde 1998 a través de encuestas dialectológicas, nuestro objetivo es establecer de una manera precisa, pueblo a pueblo, las formas en uso en el gascón que se habla en Cataluña. Además, nos interesaremos por un hecho fonético que no reaparece en ningún otro lugar de Gascuña.

Palabras clave: occitano, gascón, dialectología, geolingüística, huerto.

Sumario. 1. HORTUS, CASALIS e *GARDINUS ena lengua occitana. 2. HORTUS e CASALIS ena Val d'Aran. 3. *Òrt* e era diftongason espontaneà de ò-: *uart*. 4. Conclusions. Bibliografia

Cómo citar: Carrera, A. (2021). HORTUS e CASALIS en periferia de Gasconha. Es designacions deth *jardin potager* en occitan dera Val d'Aran, en *Revista de Filología Románica* 38, 147-157.

¹ Departament de Filologia Catalana i Comunicació
Universitat de Lleida
aitor.carrera@udl.cat

1. HORTUS, CASALIS e *GARDINUS ena lengua occitana

En 1989 que pareguec un article a on Xavier Ravier, discípol deth gran dialectològ tolosan Jean Ségué, sajaue de hèr eth punt sus es sinonims occitans deth francés *jardin*. Entad aquerò, aqueth lingüista gascon que se servic des cartes de quate atlas lingüistics que corbissen quasi tot eth domeni lingüistic occitan (*ALG*, *ALLOc*, *ALLOr*, *ALP* e, encara, *ALMC*) e que n'arribèc a ua seguida de conclusions. Era mès importanta que n'ei qu'ena lengua d'òc i a tres grani tipus qu'eth referent n'ei aqueth *jardin* francés (Ravier 1989: § 1):

Le nombre de lexèmes dont dispose le gallo-roman méridional, alias l'occitan, pour exprimer le signifié “jardin” est finalement assez réduit: entre cinq e sept si l'on compte large, c'est-à-dire si l'on prend en compte des dénominations attestées de manière sporadique ou comportant un sémantisme divergeant plus o moins de celui de “jardin” tel qu'il est communément admis. En outre, parmi ces lexèmes trois s'imposent immédiatement à l'attention en ce qu'ils occupent majoritairement et massivement le champ onomasiologique et le champ géo-linguistique

Aqueri grani tipus que son HORTUS, CASALIS e, en tresau lòc, *GARDINUS, qu'ei era basa deth francés *jardin*, qu'a capitat de conquistar estengudes considerables der espaci dera lengua d'òc. Dera sua analisi, que'n podem trèir es consideracions següentes:

- a) Eth tipe HORTUS que deu èster estat emplegat ena màger part deth domeni lingüistic: “le type HORTUS a été antérieurement connu dans la presque totalité du domaine d'oc, et peut-être jusqu'à une époque relativement récente” (Ravier 1989: § 21). A pròva, eth hèt que *òrt* se tròbe, segons es atlas lingüistics, deth departament d'Arièja denquias Aups². Quitaments s'en Provença se ten mès que mès *jardin*, qu'ei *òrt* (qu'era seqüència iniciáu pòt èster [ɔ]-, [wɔ]-, [we]-...) eth mot que figure enes arresponses dera màger part des punts des Nauti Aups e des Aups Maritims e encara ena partida nòrd-orientau des Aups de Nauta Provença (*ALP*, II: 427). Es continuadors de HORTUS que son tostemp usuaus en centre deth domeni lingüistic (*ALLOc*, I: 236; *ALLOr*, II: 309; *ALMC*, I: 171), mès que cau dèder tanben que, maugrat que HORTUS sigue un “vocabulaire de la meilleure latinité qui s'était au départ imposé”, aquerò non l'a cap empachat “d'être ultérieurement recouvert par les représentants de *GARDINUS ou de CASALIS” (Ravier, *ibidem*).
- b) Eth tipe *GARDINUS, o mèsleu eth francisme *jardin*, que s'ei imposat —com ac viem d'auançar en partida— ena arribèra de Ròse, ena màger part de Provença e en lengadocian maritim, atau coma ath torn de Tolosa o en endrets dera zòna septentrionau deth domeni lingüistic (mès tanben, per exemple, en Tarn e Garona, en Òlt, en Òlt e Garona...). Qu'ei pro arremercable, a propòs de tot aquerò, eth nombre de vilatges qu'er *ALLOc* (I: 236) deth quite Ravier i atèste ua reculada mès qu'evidenta de *òrt* en profit de *jardin* per mejan des comentaris en marge dera carta: en mès d'un endret, *òrt* qu'ei “vieilli” (sies còps: punts d'enquèsta de Nauta Garona, d'Òlt, de Tarn e Garona), “[l]es vieux le disaient”, “moins usuel” o “senti comme archaïque”.
- c) Ath sòn torn, er ancian adjectiu CASALIS, qu'era valor enes *Gromatici veteres* ère “relatif à la ferme” o, jos era forma CASALES o CASALIA, “limites de la propriété” (Gaffiot 2001: 272), pòt auer aquerit mès d'un significat: “ferme, propriété rurale, métairie” et par extension ‘hameau, quartier rural’; la valeur ‘enclos, jardin’ s'inscrit sur la même orbite, représentant à la maison ou se trouvant à proximité d'elle” (Ravier 1989: § 6)³. Aquera polisèmia qu'ei plan atestada, non solaments en obratges coma eth *FEW* (IIa: 454; en occitan e en francés), mès tanben, per exemple, en çò de Luchaire (1881: 146) entath gascon deth sègle XII: “casal, *enclos, jardin, ferme*”. Segons eth diccionari de Levy (*PDPF*: 73), “*cazal*” qu'ei ath madeish temps “maison; enclos qui entoure une maison, jardin; terrain à bâtir”. En çò de Raynouard (1838-1843, II: 238), *casal* e *casau* que son “métairie, casal”, e en çò de Fabre d'Olivet (1989: 291) “*cazal*” o “*cazâu*” que designen “une vieille maison; une mesure”. Ravier (1989: § 30) que'n concludís que “le lexème CASALIS appartient préférentiellement à la Gascogne méridionale” per mès qu'aqueth tipe corbisque (quasi tota Gasconha e que, coma ac vam a veir mès enjòs, en gascon pirenenc i age tanben atestacions de *òrt* (que Ravier eth madeish evòque quauque còp; Ravier 1989: § 13). Quin que sigue, eth madeish qu'arremèrque (Ravier 1989: § 31) que “le produit de CASALIS, dans l'idiome gascon actuel, ne désigne plus que le jardin, il s'agit d'un banal processus d'affaiblissement sémantique”, e que “la valeur originelle latine demeure encore partiellement perceptible [...] de terrain ou d'espace délimité voire même clos ou enclos”⁴.

Era reparticion des continuadors d'aqueri tres tipus atau coma ei descrita per Ravier que se sarre fòrça dera que podem veir ena carta —colorada— de Brun-Trigaud / Le Berre / Le Dù (2005: 58) a partir des donades der *ALF* (IV: 712): *casau* qu'ei corrent en gascon, deth temps que *òrt* n'ei en centre deth domeni lingüistic (e de cap ath Lemosin

² Veir encara es informacions que se tròben en *FEW* (IV: 489), que completan aqueth panorama.

³ Sus aqueri significats, sus era cronologia des esguilaments semantics que i amiarren e tanben sus eth de ‘measure, maison ruinée’, veir Ravier (1989: § 6-7) e eth *FEW* (IIa: 455). En catalan, *casal* ‘casa arruïnada’ “ha estat remplaçat per *casalot*” (*DECat*, II: 605), que non semble totun un mot unicaments pròpri ath catalan centrau (veir *DCVB*, II: 10).

⁴ A propòs d'aquerò, qu'ei inevitable de mencionar çò que ditz Coromines dempús d'auer-se referit ath significat ‘hort’ dera forma *casau* en gascon: “en canvi a l'antiga Bigorra sembla que era una casa de pagès però mès gran que l'anomenada *ostau*: sembla que era com un mas o pagesia [...]; en una o l'altra d'aquestes dues accs. el mot apareix fins al Cantal” (*DECat*, II: 605).

e a Auvèrnhe: Cantal, Corresa, Puèi Domat, Naut Léger)⁵ e que *jardin* s'ei imposat —coma abans— ena arribèra de Ròse, en ua bona partida de Provença e en lengadocian maritim, atau coma ath torn de Tolosa o en endrets dera zòna septentrionau d'Occitània⁶.

Ath delà de “[m]asure, chaumière, maison ruinée, cahute, métairie, étable, latrines”, Mistral (*TDF*, I: 483) que precise que *casau* [e es variantes *chasau*, *casal*, *chasal*, *chasar*, *chasas*] pòt designar un “enclos qui entoure la maison, jardin potager, en Gascogne et Béarn”. En çò d'Alibèrt (1997: 210), *casal* qu'ei definit coma “maison rustique; métairie; mesure; enclos ou jardin attenant à la maison”. Ath madeish temps, Mistral (*TDF*, II: 428) que definís *òrt* [*ort*; variants *ouort*, *ouert*, *uert*, *ourt*] coma ‘jardin, jardin potager’, e Alibèrt (1997: 518) que hè çò de madeish, ara letra. Mès es atlassi e es dictionaris que mos hèn a veir qu'es tipus HORTUS e CASALIS hèn pro soent referéncia as terrenes entara cultura des ortalisses e des legums (eth *potager* francés), deth temps que *jardin* ei eth mot entà designar mès que mès er endret d'*agrément*, de tau manèra que, en règla generau, i a un contrast pro abituau entre es tèrmes autòctòns e eth francisme *jardin* quan aguest darrèr mot non a pas arremplaçat es formes occitanes. Eth lèma dera carta der *ALG* (a on s'i tròbe *casau*; *ALG*, II: 479) qu'ei tot simplaments *potager* (e non pas *jardin*, contràriaments ar *ALF*, IV: 712). Deth sòn costat, Ravier (*ALLOc*, I: 236) que dissipe tot dobte. Encara qu'eth títol dera carta sigue *jardin*, qu'arremèrque: “Outre le nom du jardin potager proprement dit on a relevé dans un certain nombre de localités celui d'une pièce de bon terrain ou petit enclos généralement voisin de la maison et réservé à certaines cultures de choix”. E maugrat que bèri dictionaris *classics* se contentèssen soent de senhalar que *òrt* o *casau* èren es mots entà designar eth *jardin* francés (veir, per exemple, Sauvages 1756: 327; o Doujat / Visner 1895: 175; o encara Arnaudin 2001: 206; entre d'auti), es obratges lexicografics contemporanèus de referéncia que van tanben en aqueth sens. Qu'ei atau que, per exemple, Lèbre / Martin / Moulin (2004: 131) distinguissen *jardin* (‘d'agrément’) de *òrt* (‘potager’) en provençau. Guilhèmjoan (2005, I: 504) non barrege bric eth *casau* o *òrt* (o, encara, eth *verdurèr* o *cortiu*, mot vielhit; ‘potager’) ath *jardin* (‘public, d'agrément’) en gascon. E Laus (2004: 306) que ditz qu'eth francés *jardin* ei *jardin* o *òrt*, mès precise ath madeish temps qu'eth *potager* francés ei sonque *òrt* en lengadocian. De hèt, coma ac arremèrque Bouvier (2003: 78), ena literatura occitana dera Edat Mejana, *òrt* “exprime [...] des valeurs traditionnelles de ruralité, de labeur, de rudesse, d'attachement au terrain”, mentre que “[j]ardin ou verger incarnent des valeurs nouvelles de la vie courtoise, développées par la poésie des Troubadours”, çò que vò dèder qu'en cas deth francisme *jardin* podem parlar “du recours à un modèle extérieur pour exprimer un élément de sensibilité nouvelle”. Fin finau, Bouvier que mos arrebrembe, a propòs des zònes occitanes a on *jardin* ei utilizat des nòsti dies, que “on ne trouve aucune trace de *jardin* dans les textes médiévaux non littéraires de ces régions avant le xvie siècle” (Bouvier 2003: 72).

Carta 1. Designacions deth *potager* en Gasconha segons er *ALG*.

⁵ Totun, *vergier* qu'ei pro corrent en lemosin. Lavalada (1999: 140, 195) que les enregistre toti dus: *òrt* e *vergier*.

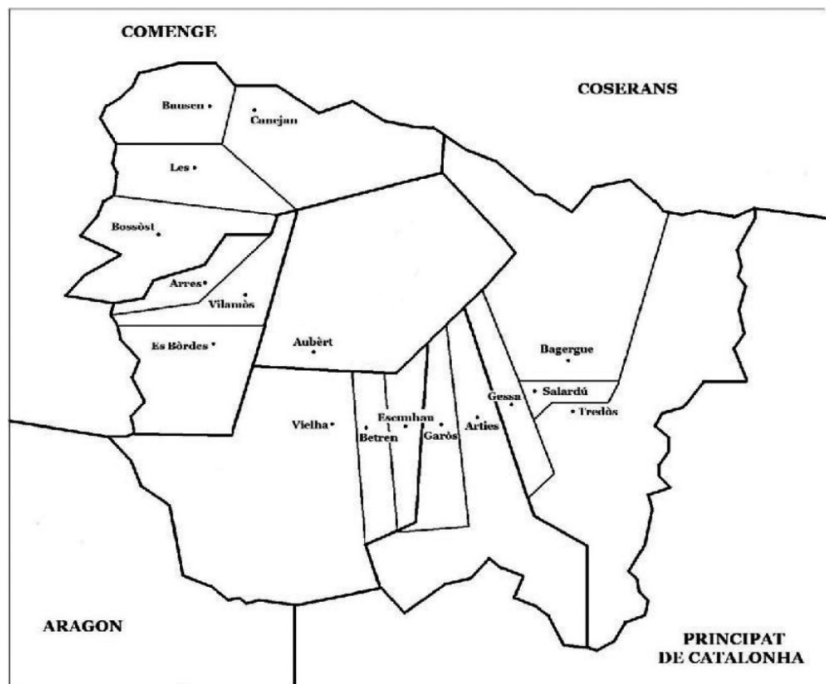
⁶ Entà mès donades suplementàries sus er Exagòn, qu'arremandam de cap ath trabalh de Zipfel (1943), qu'atèste ja era reculada de *òrt* en profit de *jardin* e qu'er essenciau dera sua informacion —e tanben critiques arrasonables sus quauqui punts— pòt èster recuperat enes compdes renduts de Giese (1950) e de Jud (1946-1947). Aparentaments, Ravier non coneishie pas aqueth trabalh. Aumens non ei cap mencionat en sòn article sus es designacions deth *jardin* en occitan.

Tot aquerò non mos aurie bric d'estonar, perque arriba tanben en d'autes lengües romaniques a on eth manlhèu francés a prenut eth madeish sens (especializat), a començar peth catalan (*DECat*, IV: 881), a on *hort* “abraçava les dues nocions de ‘jardí’ i ‘hort’”, a on siguec desplaçat peth francisme *jardí* en prumèr cas e a on, enfin, i aurie, ath maxim, “reliquies” que provarien qu’a un moment dat “*hort* no fou desbancat pertot en l’altre sign.”, çò que semble qu’ei tanben possible en occitan (veir, per exemple, a mès de çò que ditz bèth autor coma Laus, eth ‘jardin à fleurs’ lengadocian tant evident deth *FEW*, IV: 489). Bouvier (2003: 78) qu’evòque eth cas der iberoromanic (castelhan e portugués):

le mot emprunté et le mot autochtone campent toujours sur des positions qui sont assez proches de celles de la littérature médiévale: l’espagnol *jardin*, le portugais *jardim* signifient aujourd’hui: ‘jardin de fleurs, d’agrément’, tandis que *huerto* en espagnol, *horto* en portugais désignent le ‘jardin potager’.

Non i calerie sonque ahíger qu’aquera distincion, encara que non sigue majoritària en Provença, ei totun pròpria a nombrosi parlars occitans que, Bouvier, de pera sua condicion de provençau, dilhèu negligís.

Coma previst, es estudis o es obratges que s’interèssen ad aquera sòrta de designacions en ensemble occitan non pòrten que pòc d’informacions sus era situacion ena Val d’Aran. A çò que semble, eth *FEW* (*ibidem*) non hè arren mès qu’arreportar ua forma derivada de *HORTUS* que se trobaue en Coromines. Eth segon volum der *ALG* que pren en consideracion un solet punt d’enquèsta aranés (çò que non s’acòrde bric, sigue dit ath passatge, damb eth hèt qu’ena carta de Gasconha de Ravier [1989] n’i age ja dus, Aubèrt e Tredòs; petit detalh revelador). Era Val d’Aran non ei tanpòc presenta en *ALF*. Donques, que calerà hèr recors a d’autes sorses entà remediar-i. Aquerò qu’ei era tòca des pagines següentes, a on vam a mandar un còp de uelh a tot çò qu’ei estat dit sus eth nòm deth terren entà cultivar es legums e es ortalisses en occitan dera Val d’Aran e a on vam egauments a profiter dera escadença entà exposar es informacions qu’auem obtengut pendent mès de dus decènnis, peth mejan d’enquèstes dialectologiques, en quasi un vintenat de vilatges d’aqueth petit país gascon⁷.

Carta 2. Punts d’enquèsta.

2. HORTUS e CASALIS ena Val d’Aran

Entà designar eth *potager* (e, de còps que i a, s’era equivaléncia la cau dar en francés, eth *jardin* tot curt), mès d’un trabalh que pòrte sus er aranés non consigne pas ne *casau* ne tanpòc *òrt*, mès ua varianta d’aguesta darrèra forma, *uart*, a on ven visibla ua diftongason dera vocau iniciu que’n tractaram mès enjós (§ 3), e encara era preséncia d’una protèsi velar que se manifèste quan un mot ei començat per un diftong qu’eth sòn prumèr element ei velar (Coromines 1990: 47-48; Carrera 2007a: 52): [ˈgwar(t)]. Atau, Ademá (1966: 55) que nòte “*Guart* = huerto”. Qu’ei era madeisha forma qu’utilizèc eth poèta Jusèp Condò, maugrat que non sigue presenta en vocabulari que publicuèc en

⁷ Entà auer mès informacion sus era reparticion geografica d’aqueres enquèstes o sus era metodologia que i siguec utilizada, qu’arremandam ath lector de cap a Carrera (2017).

Butlletí de Dialectologia Catalana (Condò 1914), més en d'altres publicacions: “Gouart: *jardin*” (Ponsolle / Ponsolle 1981: 351). Aqueth madeish tèrme que se torne a trobar en autors liats ara Escolò de las Pirenèas. En estudi sus era flora de Bersach (1983: 106), per exemple: “*Gouart, jardin*”. En Campà (1986: 48): “*Houart (ou gouart): jardin*”. E, encara, en Montoya (1986: 54): “*Houart ou gouarts: jardins*”.

Ath costat d'aqueth mot, que i a d'altres publicacions qu'enregistren tanben *casau*, era forma majoritària en gascon (§ 1). Qu'ei eth cas de Vergés (2009: 222, 427) e de Comission (1984: 66, 89), a on *uart* e *casau* son toti dus 'hort'. Ena guida de Soler i Santaló (1998: 356) que i a “*guart, hort*”, més que s'i precise egauments: “La propietat [*sic*] particular era limitada al *casau* (casal) y [*sic*] escasses terres dels encontorns [de la casa]” (Soler i Santaló 1998: 80). Qu'ei aquera traduccion, ‘casal’ (qu'en catalan, a pròpriaments parlar, non vò pas d'èder çò que Soler i Santaló vò designar), que torne a emergir més tard: “*Casau, casal*” (Soler i Santaló 1998: 356).

Ena carta 'l'hort' deth sòn *Atlas lingüístic de la Vall d'Aran (ALVA)*, Griera qu'arrecuelhec ['gwart] en sèt vilatges aranesi: Bausen, Les, Es Bòrdes, Aubèrt, Vilac, Gessa e Arties. Qu'ei a d'èder, deth terçon des Quate Lòcs (Bausen) ath de Pujòlo (Gessa). Ua forma que, d'un aute costat, ei chocanta peth teoríc mantienement generau deth son oclusiu finau, qu'ei pro irregular, en aqueth contèxte, en aranés (Carrera 2007a: 54). Totun, que i a pijor: en Canejan que se nòte [ka'raw], damb ua consonanta batuda que non deu cap èster arren més qu'ua error en lòc de [ka'zaw], qu'ath sòn torn ei eth mot que figure en Bossòst. Aquiu madeish, ath costat de *casau*, que i a encara ['kart], que serie tanben era forma de Vielha, çò que siguec arrecopiat der *Atlas lingüístic de Catalunya (ALC, VI: 909)*, a on Vielha e Bossòst èren es dues localitats araneses. Tà coronar eth tot, aqueres dues formes imaginàries de Vielha e de Bossòst que son introdusides per un article definit [et] qu'ei completaments impossible deuant d'ua oclusiva velara (Carrera 2007a: 68-69). Ath madeish temps, qu'ei [ka'zaw] eth mot entà designar 'el jardí' en Canejan segons eth madeish *ALVA* (900), que d'un aute costat atèste ['gwart] en Bausen, Es Bòrdes, Vilac e Vielha e un eventuaiu *jardi[n]* en Bossòst, Aubèrt, Arties e Gessa. Enes cartes 'el jardí' der *ALC* (VI: 911) e der *ALVA (ibidem)* que i a, fin finau, ['gwar] en Vielha. Brèu, qu'ei eth rambalh.

Ena sua tèsi, Coromines (1931: 50) qu'enregistrèc ['gwart] en un totau de sèt vilatges: Vilamòs, Montcorbau (donada trèta de Condò, de hèt), Vilac, Gausac, Gessa, Tredòs e Bagergue. E que precisèc: “En Canejan [*sic*] y Bausen [*sic*] *kazáw*”⁸. Totun, seishanta ans més tard, que notarà: “*Casau* m. “hort” mot típic i distintiu del gascó, però que a la V. d'Aran s'usa en canejanès i no gaire a la *RV* [rèsta dera vath] (on *goart [sic]* és mot corrent)” (Coromines 1990: 393). Tot aquerò que se complete dera manèra següenta (Coromines 1990: 479):

Fora de *Cnj* [Canejan], on és viu l'ús de *casau, gwárt* (pl. *gwárs*) és de *TV* [tota era vath] (compr. a 23 p., des de *Bt* [Bossòst], *Aes* [Arres] i *Bo* [Es Bòrdes] fins a *Ge* [Gessa], *Uny* [Unha], *Bag* [Bagergue], *Sal* [Salardú], *Tr* [Tredòs] i *Mg* [Montgarri])

D'un costat, donques, Canejan. Der aute, per contra, Canejan e Bausen. D'ua part, *casau* qu'ei descrit coma un mot típic dera arribèra de Toran. D'auta part, ath contrari, que serie utilizat en quauqui lòcs més, més “no gaire”. Totes aqueres informacions se sarren fòrça des nòstes, més quauques nuances que son de besonh, sustot vist era incoèrència des informacions de Coromines. Precisem, alavetz, qu'ei exacte que Canejan se servís deth tèrme *casau*, més qu'aqueth mot se ten tanben ena localitat vesia de Bausen, de tau manèra qu'er extrèm baish-aranés non escape bric a çò qu'ei comun en gascon. Es auti vilatges dera Val d'Aran qu'usen de *uart* entà designar er espaci destinat ara cultura des legums e des ortalisses, deth temps que *casau* ei generau en Bauartés, en canton de Sent Biat (en departament de Nauta Garona, arriu enjós). Compde tengut des sòns sejours en Les (Carrera 2006: 85), qu'ei plan estonant qu'er eminent romanista non diguesse arren sus aqueth vilatge (que cite Canejan e Bausen, més era localitat següenta qu'ei Bossòst). Segons es nòstes informacions, de hèt, Les que se servís tanben de *uart*, més ath madeish temps que i sobreviu eth tèrme *casau* en un des sensi qu'auiem constatat més ensús, entà designar un terren que se tròbe prèc dera casa, ar arràs dera casa. Non cau cap escartar qu'aquera distincion se posque (o, mèsleu, se poguesse) trobar en quauque lòc més ena Val d'Aran (era definicion de Soler i Santaló que poirie anar en aqueth sens), més que serie, en tot cas, quauquarren de residuaiu. Aqueth *polimorfisme* —se n'ei vertaderaments un— de Les qu'ei, sus eth papèr, eth ligam perfèit, jos forma d'especializacion semantica, entre es vilatges que se servissen de *casau* e es que preferissen *uart*. Sus aquerò, non desbrembem pas quauquarren que pòt èster vist tanplan coma anecdotic e comic, més tanben coma un simptòma dera desconeishença deth mot *casau* en centre d'Aran. Des nòsti dies, era casa de retirada de Vielha, per un calc sus era denominacion catalana *casal* (Carrera 2015: 279), ei estada batiada *eth Casau deth Jubilat*. Que s'agirie donc d'un *casau* cultivat laguens d'ua jòia viua, expansiva e exuberanta.

Er *ALG* (II: 479) qu'obtenuec ['gwar] en Casau e *casau* en Mèles e en Luishon, qu'ei a d'èder eth mot majoritari en gascon⁹. Se deisham de costat *cadau* (ena vath d'Aura e en Uelh, o encara de Manhoac a Bigòrra)¹⁰, era principau

⁸ Qu'ei çò de madeish que podem liéger en Coromines (1931: 65).

⁹ B'ei evident qu'ei absurda era teoria de Carrascal (1966: 35), que sosten que *casa* —eth mot primitiu de *casau*— serie un catalanisme en aranés, més que més ara lum de toti es continuadors que n'i a en occitan e tanben en francés (*FEW*, IIa: 449-453). Dinguirard (1979: 39) que contestèc ja era tèsi de Carrascal en tot arremercar qu'eth mot ei atestat en gascon dempús deth sègle XI. Pes nòstes latituds, senhalem que, maugrat qu'er *ALG* (III: 906) non enregistre *casa* sonque ena Val d'Aran, Sarrieu (1902: 433; 1903: 381) que notaue encara *casa* o *cada* en luishonés e en larbotés. Com ac pròven es testimònis arremassats peth *FEW*, er airau d'aqueth mot deu èster estat arrossegat per *maison* un shinhau pertot en Gasconha. En Bauartés, *casa* qu'ei tostemps utilizat ena vath de Mèles.

¹⁰ -s- > -d- qu'ei ua transformacion abituaiu en Manhoac e ena vath d'Aura. Sus aquera qüestion, veir Bèc (1968: 146-156) e Séguy (1953b).

excepcion ad aqueth *casau* omnipresent qu'ei *òrt* en ua partida deth departament d'Arièja: Le Mas d'Asilh, La Bastida de Seron, Saurat, Ausat, Aulús, Le Pòrt e, encara, Vathmala, mès en darrèr punt en coabitacion damb *casau*, coma en Schöntaler (1937: 26). Totun, non hè pas guaire, eth tèrme *òrt* deuie èster utilizat mès de cap ar oèst. A pròva qu'er *ALF* (sus era carta qu'auem ja citada; veir tanben Henschel 1917: *Tafel 12.*) trobèc *casau* en Castilhon de Coserans, çò que non s'acòrde damb eth hèt qu'en Castet (1894: 100), arriector de Balaguèr de Coserans, trobem "*Hort, jardin*". Dinguirard (1976: 134, 174, 192) qu'enregistrèc tanben *òrt* en Coledors, tot près d'Argut e de Mèles, mès coma mot decadent (Dinguirard 1976: 174):

ort [sic] [...] "potager" (HORTU) fait aujourd'hui à Coulédoux figure d'archaïsme, la forme *casau* étant généralisée; on se souvient pourtant que les anciens disaient ainsi, et on prétend que *òrt* s'est conservé à Soulégna jusqu'à la disparition des habitants. *Ort* [sic] est la forme normale dans la haute-Ballonque.

Era forma *òrt* qu'ei tanben atestada en Sent Liser (Löffler 1942: 22). E en Sentenh que hè acte de preséncia aumens en bères istòries sus es *hadas*: "Se li van dar àpit deth òrt – Eth òme non seriá cap mòrt" (Joisten 1962: 22). Mès tot aquerò que contunhe de cap ath solei cochant: era forma *òrt* 'jardin', que siguec arrecuelhuda en Lascun per Rohlf (1932: 379) e per Bendel (1934: 24). Paret (1933: 12) que notèc en Arrens eth diminutiu *ortèth* [*ourtèth*], "pâturage dans la montagne, entre des rochers", que deuie èster estat "petit jardin". En diccionari de Lespy / Raymond (*DBAM*: 329, 444), era preséncia de *òrt* en biarnés ei incontestabla. E, encara, Palay (*DBGM*: 710) que'n ditz çò que seguís: "Le t. très usité dans tout le Béarn [*òrt*] il y a 50 ans à peine, ne s'entend guère plus maintenant que dans quelques lieux, notamment en Aspe. On l'a remplacé par *casau*". Ravier (1989: § 14), quan evòque aquera frasa de Palay, que se referís ara "moitié occidentale de la Gascogne". Mès que constatam qu'aquera mitat occidentau (e meridionau) non ei pas guaire diferenta dera orientau (e meridionau tanben). A tot aquerò que i podem ahíger, per exemple, que *òrt* [*ort*], coma 'jardin', se tròbe en Auloron en 1290 (Luchaire 1881: 182).

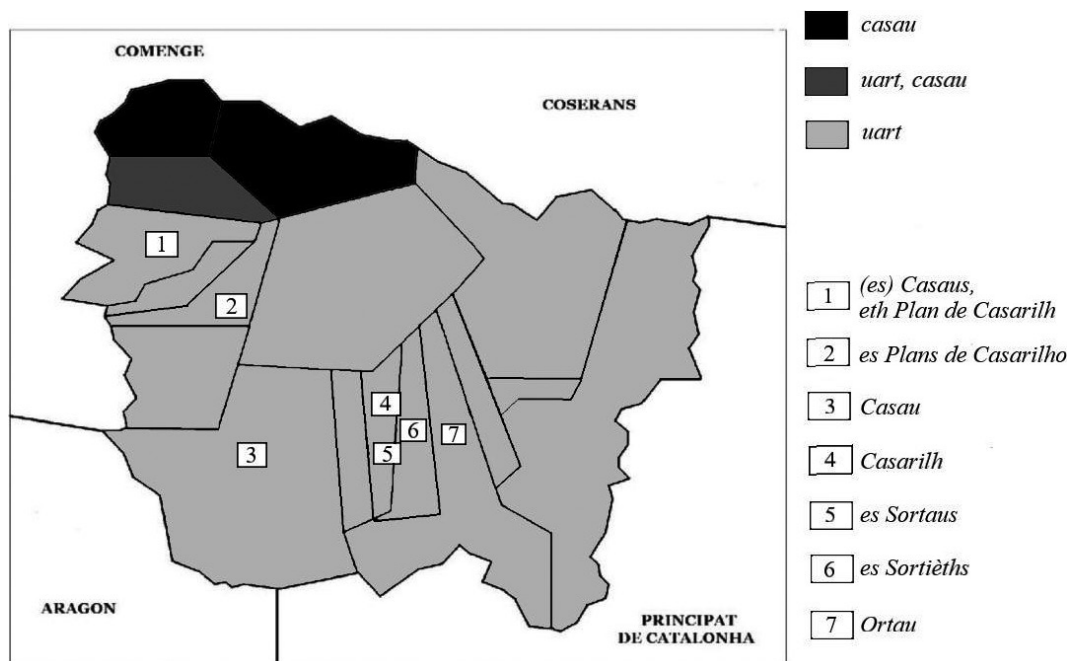
Quin que sigue, que cau convier qu'era màger part dera Val d'Aran emplegue un mot qu'èra utilizat, denquia hè pòc de temps, en vesin Coserans, deth temps que Canejan e Bausen se servissen deth vocable mès corrent en gascon. De hèt, que mos demanam s'era Val d'Aran non aurie pas conegut un procèsus invèrs ath que s'ei produsit en tanti endrets de Gasconha: er abandon progressiu, non pas deth continuador de HORTUS, mès d'aqueth de CASALIS, damb quin significat especific que sigue. Que n'i aurie mès d'un indici. D'un costat, er espadiment de formes *centraus* de cap a Baish Aran qu'ei quauquarren de pro abitau (Carrera 2009). D'un aute costat, aquera especializacion qu'auem pogut constatar en Les, a on *casau*, mès que non pas auer sauvat eth sens de 'terren qu'avesie era casa' dempús dera Edat Mejana, pòrie èster estat semanticaments desplaçat peth *nau arribant* (ena mesura qu'aguesse precedentaments designat tant eth *potager* coma es espacis près des edificis). E, en tresau lòc, eth hèt qu'es derivats de CASALIS ena toponimia existissen aumens denquias pòrtes de Naut Aran. Non ei cap aisit de destrigar eth significat que *casau* aurie agut en mès d'un d'aqueri exemples, mès bèri referents coma es qu'auem evocat mès ensús (jos forma d'ancians bastiments o d'espleitacions *ruraus*, per exemple), semblen mès versemblables que non pas es legums e es ortalisses.

Coromines (1990: 32) que didie que, delà de Bausen e Canejan, "[p]otser [*casau*] s'hi ha usat en altre temps (en seria indici el nom del poble de Casau)". Mès aqueth macrotoponim deth terçon de Castièro non en serie pas un especimèn isolat. En Bossòst, per exemple, un des gròssi *parçans* dera comuna —que Coromines negligic completaments— que s'apèra (*es*) *Casaus* (Carrera 2020: 334-335). En aqueth madeish vilatge qu'existís eth *Plan de Casarilh*, qu'era origina en deu èster era madeisha qu'eth dera localitat de *Casarilh*, a quauqui quilomètres de Vielha: "diminutiu de CASALE, amb suffix *-ilh*" (*OnomCat*, III: 297; Coromines 1990: 235), per ua dissimilacion dera prumèra consonanta laterau (**Casalilh > Casarilh*). Eth madeish, ath moment de parlar deth sufixe *-ilh*, qu'arrecuelh *es Plans de Casarilh* en Vilamòs: "amb terminació pre-gascona, *Plas* [sic] de *Casarilh Vm*" (Coromines 1990: 235). Enfin, qu'ei conegut, d'un aute costat, qu'ena Val d'Aran eth nòm de familha *Socasau* o *Socadau* (< *IPSU CASALE) non i é cap bric estranh.

A çò que semble, ena toponimia, es continuadors de HORTUS que son mès abundosi a partir des vilatges mès orientaus de Castièro, e era sua preséncia persistís en Naut Aran. Atau, en Garòs que i son *es Sortièths* (que Vergés [2004: 8] escriu, a tòrt, "Sortiets"). Maugrat que poguèssim pensar a un derivat de *sòrt* (mot que se ten mès que mès en centre dera Val d'Aran)¹¹, çò de mès simple qu'ei d'imaginar que s'agís de *IPSOS HORTELLOS (**Sos-ortièths > *Sortièths* per reduccion aplologica; Carrera 2007b: 62). En Arties que i é eth nòm de casa *Ortau*, que derive de *HORTALE¹². En Escunhau que i a un endret aperat *es Sortaus*, que Vergés (2004: 3) cre qu'ei "SA ORTAU", dilhèu en tot pensar as collectius botanics en -ALE, que son femenins. Mès aquerò que mos amiarie de cap a *Sortau* o *Sartau*. S'un còp mès non s'agís d'un derivat de *sòrt*, era ipotèsi mès versemblabla qu'ei *IPSOS HORTALES > **Sos-ortaus*, que —un còp mès— serie redusit per aplologia: *Sortaus*.

¹¹ Segons Coromines (1990: 706), *sòrt*, 'pèça de tèrra', "degué trobar-se en aranès". Aparentaments, en Vila "ho donaven com a viu a Puj [Pujòlo]", qu'ei a dèder en Naut Aran. Mès que n'auem pogut verificar era utilizacion en Aubèrt. Just ath costat de Vila.

¹² Sus aqueth mot, que se tròbe tanben en catalan e aragonés, veir *DECat* (IV: 819-820). Qu'ei egauments present ena toponimia luishonesa (Fossat 1976: 179).

Carta 3. Continuadors de HORTUS e CASALIS ena Val d'Aran.

3. Òrt e era diftongason espontànèa de ò-: *uart*

Era presència d'un diftong en *uart* aranés (que s'opòse donc ara forma foneticaments regulara *òrt*) qu'ei arrasonada per Coromines —que compare eth fenomèn a çò que se passe en cas de È ath començament deth mot— dera manèra que seguís (Coromines 1990: 22): “ò tònica inicial es diftonga [...] en *wé*; però, en els monosíl·labs, *wá*: *gwérdi* HÖRDĒUM “ordi”, *gwárt* HÖRTUS, *gwás* ÖSSUM [...]. El diftong *wá* es cosa peculiar de la Vall”. Campá (1983: 36) qu'arrepren es mots de Coromines e qu'ac expòse atau: “diftonga en UE (en los monosílabos UA): HORDEUM = ouerdi, gwerdi; OVUM = houeou, gweu; FOCUM = houec, wec; OSSUM = houas, gwas. Es excepción a esta regla: JOCUM = joc, zok, en todo el dominio gascón”. Mès Campá que què ena confusion. D'un costat, que i é era diftongason de ò deuant d'un iòd o d'un wau, que pòt arribar ath començament deth mot: OVU > *ueu*, OCTO > *ueit*, OCULU > *uelh* e tanplan BOVE > *bueu*¹³. D'un aute costat, que i son es casi de FOCU e de JOCU, qu'era aparenta *irregularitat* torne a aparéisher en tant d'auti parlars (Ronjat 1930-1941, I: 168, 170). En tresau lòc, que i é era diftongason *espontànèa* de ò en posicion inicial que'n parle Coromines, HORDEU e OSSU, mès Campá non mencione cap HORTU.

Qu'ei un hèt plan conegut que nombroses zònes deth domeni lingüistic occitan coneishen ua diftongason espontànèa dera vocau semidubèrta (o *miei dubèrta*) [ɔ]¹⁴. Coma conseqüència d'aqueth fenomèn, en quauqui lòcs mès en Occitània que i pòt auer formes que semblen as *uart*, *uas* e *uerdi* der aranés¹⁵. Mès, evidentaments, non s'agís deth madeish fenomèn, quitaments se's resultats presenten similituds. En aranés qu'ei, en efèit, ua diftongason non-condicionada que non tòque ò sonque quan se tròbe ath començament d'un mot (d'un mot monosillab) e qu'eth sòn resultat ei [wa]- (que ven [gwa]- damb era protèsi der element velar qu'auem evocat mès ensús; § 2). De hèt, Coromines que da a entèner qu'era diftongason concernirie tot ò- tonic inicial, mès non ei cap atau, perque semble qu'era diftongason non se produís sonque en dus monosillabs: *uas* e *uart* (comparatz aquerò damb *òme*, *òbra*, *òsca*... Tanplan *òrb*, monosillab, que i hè excepcion)¹⁶. Tot compde hèt, *uerdi* non ei cap un monosillab. Non ei pas tanpòc un exemple de diftong [wa]. E, aparentaments, non s'agirie d'ua diftongason espontànèa, perque era atòna finau poirie auer quauquarren a veir damb aquera seqüència inicial¹⁷. Sus eth plan cronologic, e maugrat que hescam referència a ò- inicial, aqueth caractèr monosillabic

¹³ Sus era forma *bueu*, veir Carrera (2018).

¹⁴ Sus aquera qüestion, veir es informacions abondoses que'n pòrte Ronjat (1930-1941, I: 159-163), o encara eth resumit de Lafont (1983: 29).

¹⁵ Que n'í a pro de mandar un còp de uelh as formes que se tròben en Mistral: “ort, ouort (niç. rouerg.), ouert (m.), uert (d.), ourt (a.)”; “os, ouos (niç.), osse, ouosse (rouerg.), ouès, ouessé (m.), ouas, ouasse (Var), òu (d.), o (lim)”; “òrdi, ouòrdi (rouerg.), ouèrdi (b. m.), uèrdi (niç.), èrdi (auv.), orge (bord.), orch, ors (g.), òrgi (lim.), uèrgi (a.), uerge (d.) (TDF, II: 426, 428).

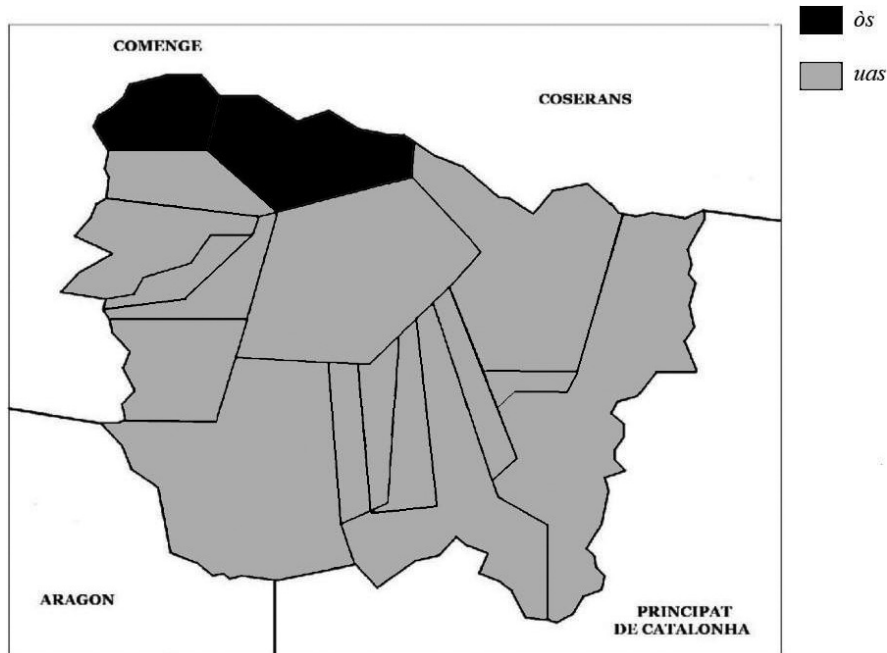
¹⁶ Sus aqueth mot, veir Coromines (1990: 600).

¹⁷ De hèt, que i a formes damb un diftong inicial ([we]- o [wɛ]-) en punts des Nauti Pirenèus (Gavarnia, Varetja) e de Biarn (ALG, II: 274; Rohlfs 1977: 94). Maugrat que Heyns (1938: 21) atribuisque “*gwérdi*” a Bausen, Mèles e Eup, en Bauartés que s'utilize era forma *òrç*, que i siguec enregistrada per Rohlfs (*ibidem*; Hòs) o per ALG (Mèles). Séguy (1948: 95; 1953a: 128) que l'entenguec tanben en Canejan. Sus *òrdi*, qu'a ua estenguda plan importanta en occitan (FEW, IV: 482; ALF, V: 947), que s'a dit soent que aurie hèt er objècte d'un tractament sabent (Ronjat 1930-1941, I: 178; Rohlfs 1977: 160; Anglade 1977: 131; Séguy 1948: 95), mès Gulsoy s'estime mès de parlar d'un tractament popular que sauarié eth iat dempús d'un grop -RD-: “No seria lícit de veure en un mot d'aquesta mena un tractament savi o mig-savi pròpiament dit. Encara que és sorprenent la conservació de l'hiatus [sic] [...], el paral·lelisme amb HORREUM ‘graner’ > cat. *orri*, cast. *orrio* és notable. S'ha de concloure que la combinació -RD- darrera [sic] accent va afavorir la conservació del hiatus. L'afinitat de la D amb la R és fet ben conegut. D'altra banda, Jud fixant-se en els

plaidege per ua diftongason posteriora ara queiguda des vocaus àtones finaus (que non desbrembem pas que, ena Val d'Aran, poirie èster estat mèts tardiua qu'en quauqui lòcs mèts en tenguent compde deth nombre de formes toponimiques que sauven *-o* en Aran)¹⁸. Eth provèrbi “Pluge [*sic*] de port no n'entra en guard” que se tròbe en Soler i Santaló (1998: 29), que poirie èster ua pròva d'aquera eventuai diftongason tardiua: “El proverbi [...] ha de ser ‘--- no [*sic*] n'entre en òrt’, sigui com a arcaisme autòcton, o com a forma manllevada d'un parlar veí no aranès” (Coromines 1990: 479). Que serie interessant de saber, en tot cas, s'aqueth arrepèrvi ei conegut en Coserans o en Palhars¹⁹.

OSSU, donques, qu'aurie patit era madeisha diftongason que HORTU. E era vertat qu'ei qu'es sorses bibliografiques ac confirmen, ena mesura que *uas* ['gwas] ei present en bon nombre de publicacions (mès damb mèts o mens succès en çò que concernís era transliteracion o era transcripcion fonetica). Condò (1914: 11) que repertòrie “*gwás*”, qu'ei tanben eth mot que se tròbe enes sues composicions (Ponsolle / Ponsolle 1981: 351, per exemple). Schmitt (1935: 95), deth temps que senhale que *òs* [òs] ei eth mot deth “Vers. fr.”, que nòte tanben “Aran: *gwás*”. Deth sòn costat, Soler i Santaló (1998: 358) que consigne “*guàs*, pinyol”. Fossat (1969: 195) qu'entenguec “*gwas gourmand*” en Bossòst, que placèc ath costat deth sintagma luishonés “*os gourmand*”. En publicacions mèts o mens recentes que i a tanben *uas* (per exemple, Comission 1984: 90), que, de còps que i a, ei presentat coma era soleta forma aranesa. Atau, segons Vergés (2009: 427), *uas* serie aranés, mèts *òs* un mot de “dV” [dehòra dera Val d'Aran]. Qu'ei tanben çò que poirien dar a entèner es cartes der *ALG* (I: 103; III: 955, 956), a on *òs* ei eth mot de Mèles, mèts a on i a ['gwas] entath vilatge de Casau (coma ‘noyau’ o coma ‘os’)²⁰.

Mès ac cau díder claraments: *òs* qu'ei tanben un mot aranés. Barnils (1914: 50) que l'entenguec ja en Canejan. Griera (1914: 69, 105), ath sòn torn, que transcriguec ua forma ['osi] (encara ua error ena transcripcion: ua vocau semibarrada en lòc d'ua vocau semidubèrta) que serie eth plurau dera forma precedenta (*òssi*). Coromines que coneish eth mot de Canejan gràcies a Barnils (qu'ei ada eth que cite), que lo poguec entèner en Sant Joan de Toran e tanben en Bausen: “a *Cnj* [Canejan] resta *òs* [...], com a *SJT* [Sant Joan de Toran]; i *Ba* [Bausen] vacil·la entre els dos” (Coromines 1990: 427). Totun, segons es nòstes informacions, era eventuai diferéncia entre Bausen e Canejan serie mèslèu imaginària. Que sabem ben qu'es varietats d'aqueri dus vilatges —de toti dus— manquen de prestigi per arrepòrt as des localitats vesies, ath punt que bères ues des sues caracteristiques son en via de desaparicion (veir Carrera 2009; o encara Carrera 2008: 14-18). De tota faïçon, en règla generau, es sues informacions son corrèctes: *òs* ei eth mot de Bausen e de Canejan, deth temps que *uas* ['gwas] ei emplegat en rèsta dera Val d'Aran, sense excepcion. Ua conclusion que s'impòse: aqueri dus vilatges de Baish Aran qu'escapen tostemp ara diftongason en HORTU mèts tanben en OSSU, ja sigue perque son fidèus ara fonetica generau deth gascon (*òs*) o as sues causides lexicaus (*casau*). B'ac diguec Coromines (1990: 13): “l'aranès no és uniforme”. Tanpòc sus aqueth punt.

Carta 4. *Òs* e *uas* ena Val d'Aran.

nombrosos concurrents [*sic*] d'HORDEUM [...] insinua que el tractament mig-savi pot ésser degut a introducció tardana junt amb la del conreu d'una mena determinada d'ordi” (*DECat*, VI: 97). Que demore tà explicar era arrason que *uerdi* pòt diftongar, contràriaments a *òrri* e *òli* (sus eth darrèr mot, totun, veir *DECat*, VI: 51). De hèt, Coromines (1990: 600) propòse que *Uerri*, toponim de Canejan, sigue un resultat de HORREUM. Que'n vam a convier que tot aquerò ei eth subjècte d'un aute trabalh.

¹⁸ Ad aqueth subjècte, veir per exemple es exemples arremassats per Coromines (1990: 55), que hereguen eth cinquantenat.

¹⁹ Arremerquem qu'eth quite Soler i Santaló (*ibidem*) enregistre ua varianta d'aquera formula que compren *jardin*: “Pluge [*sic*] d'Artiga de Lin (O.) no n'entra [*sic*] en *jardin*”. Mès aquerò non empache pas qu'era distincion entre *casau/uart* e *jardin* ei neta en aranés.

²⁰ Coromines (1990: 22) que s'engane en moment de citar era segona carta, que non ei cap era 755, mèts era 955.

4. Conclusions

Maugrat qu'eth tèrme mès corrent en gascon entà designar es espacis entara cultura des ortalisses e des legums sigue *casau*, era Val d'Aran sembla èster des nòsti dies ua des darrères bosses dera preséncia d'un continuador de HORTUS en dialècte sud-occidentau dera lengua occitana, un continuador que d'auti còps ère estat mès difusat que non pas ara. Denquia hè pòc, aquerò que se repètie en vesin Coserans, qu'en quauqua sòrta jogau eth ròtle de pònt entre er aranés e eth lengadocien, dialècte occitan a on òrt ei sauvat d'ua manèra mès robusta segons es sorses disponibles. Aquerò non empache pas qu'es atestacions toponimiques de *casau* non manquen bric en aranés, encara qu'eth mot poirie auer agut d'auti sensi que son ja estats consignats peth passat en d'utes latituds deth domeni lingüistic (que n'i a un qu'apareish aumens en ua localitat que se tròbe, non pas per edart, sus eth limit des airaus de *casau* e de *uart* entà designar aqueth espaci de cultura). Non i a que dus vilatges qu'avesien eth Comenge qu'escapen ara preséncia de *uart* e qu'empleguen eth tèrme generau en gascon, Bausen e Canejan. Que son es madeishi lòcs que non conei-shen pas tanpòc era diftongason espontànèa de ò- en OSSU e que, en conseqüència, hèn excepcion, per dus còps, a çò qu'ei majoritari en aranés. Es hèts que semblen pro clars e, segons es nòstes informacions, eth percors actuau des isoglòsses que separen *casau* de *uart* e òs de *uas* ei net, per mès qu'es indicis mos dèishen a pensar qu'eth tèrme *periferic* —*periferic*, totun, se non prenem en consideracion qu'Aran— pòt recular denquiara frontèra coma tant d'utes caracteristiques lingüistiques que les apertien. Quin que sigue, es donades qu'auem obtengut ena Val d'Aran peth mejan d'enquèstes dialectologiques, que se son perlongades pendent dus decènnis, se sarren fòrça des qu'exposèc Joan Coromines, e que meten donc en valor eth prètzhèt d'aqueth gran sabent catalan, encara que i age nuances necessàries entà hèr. Es nòstes informacions que meten tanben en evidéncia es lacunes e es manques d'auti trabalhs, que quauque còp ne son venguts ath punt de negar, a tòrt, eth caractèr *aranés* d'un d'aqueri mots aparentament *periferics*. Fin finau, encara qu'ena Val d'Aran *casau* o òs non se tròben qu'en dus vilatges acornerats, aqueres madeishes formes son ben normaus —respectivaments— en gascon e tanben en ensemble dera lengua occitana.

Bibliografia

- ADEMÀ, Casimiro (1966): *Estudio sobre el dialecto aranés*. Barcelona: Occitania.
- ALC = Griera, Antoni (1962-1964): *Atlas lingüístic de Catalunya*, 8 vol. Barcelona: Abadia de Sant Gugat del Vallès. Reimpresion des volums I-V, prumèra edicion 1923-1936.
- ALF = Gilliéron, Jules / Edmont Edmont (1902-1910): *Atlas linguistique de la France*, 9 vol. París: Honoré Champion.
- ALG = Séguy, Jean (dir.) (1954-1973): *Atlas linguistique et ethnographique de la Gascogne*, 6 vol. París: CNRS.
- ALIBERT, Louis [ALIBÈRT, Loïs] (1997⁶ [1966]): *Dictionnaire occitan-français selon les parlers languedociens*. Puèglaurenç: Institut d'Estudis Occitans.
- ALLOc = Ravier, Xavier (1978-1993): *Atlas linguistique et ethnographique du Languedoc occidental*, 4 vol. París: CNRS.
- ALLOr = Boisgontier, Jacques (1981-1986): *Atlas linguistique et ethnographique du Languedoc oriental*, 3 vol. París: CNRS.
- ALMC = Nauton, Pierre (1957-1963): *Atlas linguistique et ethnographique du Massif Central*, 4 vol. París: CNRS.
- ALP = Bouvier, Jean-Claude / Claude Martel (1975-2016): *Atlas linguistique et ethnographique de la Provence*, 4 vol. París/Forcaquier: CNRS/Les Alpes de Lumière.
- ALVA = Griera, Antoni (1973): *Atlas lingüístic de la Vall d'Aran*. Barcelona: Instituto Internacional de Cultura Románica.
- ANGLADE, Joseph (1977 [1921]): *Grammaire de l'ancien provençal ou ancienne langue d'Oc*. París: Klincksieck.
- ARNAUDIN, Félix (2001): *Dictionnaire de la Grande-Lande I. Édition établie par Jacques Boisgontier*. Begla: Parc Naturel Régional des Landes de Gascogne/Éditions Confluences.
- BARNILS, Pere (1914): "Notes sobre l'aranés". *Butlletí de Dialectologia Catalana* 1, 48-56.
- BEC, Pierre [BÈC, Pèire] (1968): *Les Interférences linguistiques entre gascon et languedocien dans les parlers du Comminges et du Couserans*. París: Presses universitaires de France.
- BENDEL, Hugo (1934): *Beitrag zur Kenntnis der Mundart von Lescun (Bass.-Pyr.)*. Tübingen: Biberacher Verlagsdruckerei.
- BERSACH, José (1983): "Fauna e flora dera Val d'Aran". *Era Bouts dera Mountainho. Libe d'Or de 1982*, pp. 101-108.
- BOUVIER, Jean-Claude (2003): *Espaces du langage: géolinguistique, toponymie, cultures de l'oral et de l'écrit*. Ais de Provence: Publications de l'Université de Provence.
- BRUN-TRIGAUD, Guylaine / Yves Le Berre / Jean Le Dû (2005): *Lectures de l'Atlas linguistique de la France de Gilliéron et Edmont. Du temps dans l'espace*. París: Éditions du Comité des travaux historiques et scientifiques.
- CAMPÀ, María del Carmen (1983): "El aranés. Dialecto gascón en tierra española. Estudio de dialectología. Fonética histórica", in *Ûn [sic] libret dera Val d'Aran*, María del Carmen Campà et alii, pp. 30-52. Barcelona: Vinyes.
- CAMPÀ, María-Teresa [sic] (1986): "Un espant". *Era Bouts dera Mountainho. Libe d'Or de 1985*, pp. 45-49.
- CARRASCAL, Jesús (1966): *La penetración de la lengua catalana en el dominio gascón*. Saragossa: Institución Fernando el Católico.
- CARRERA, Aitor (2006): "L'aportació de Joan Coromines a l'occità de la Vall d'Aran", in *Homenatge de l'IEC a Joan Coromines, en el centenari de la seva naixença*, Antoni Maria Badia i Margarit (ed.), pp. 81-105. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans.
- CARRERA, Aitor (2007a): *Gramatica aranesa*. Lhèida: Pagès Editors.
- CARRERA, Aitor (2007b): "Un pregasconisme corominià. La diftongació de È davant de -LL- en l'occità de l'alta conca de la Garona", in *Studia in honorem Joan Coromines*, Emili Casanova / Xavier Terrado (eds.), pp. 49-65. Lhèida: Pagès Editors.
- CARRERA, Aitor (2008): *Entre dues frontèras. Estudis de lingüística occitana*. Lhèida: Pagès Editors.

- CARRERA, Aitor (2009): “Fets d’anivellament dialectal en una zona de frontera. El cas de l’occità de la Vall d’Aran”, in *Variació, poliglòssia i estàndard / Variation, Polyglossie und Standardisierung*, Johannes Kabatek / Claus D. Pusch (eds.), pp. 103-124. Aquisgran: Shaker Verlag.
- CARRERA, Aitor (2015): “Trenta anys de codificació gràfica. La necessitat d’implementar una normativa en l’occità de la Vall d’Aran”. *Treballs de Sociolingüística Catalana* 25, 251-286.
- CARRERA, Aitor (2017): “De cap a un nau atlàs lingüístic dera Val d’Aran”, in *Occitània en Catalonha: de tempes novèls, de novèls perspectives. Actes de l’XI^{en} Congrès de l’Associacion internacionala d’Estudis Occitans*, Aitor Carrera / Isabel Gri-foll (eds.), pp. 103-124. Barcelona/Lhèida: Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya/Diputació de Lleida.
- CARRERA, Aitor (2018): “Bò, bueu, arronçabueu. Les désignations du bœuf et de la bugrane en gascon aranais”, in *Actes du 15e Colloque des Langues Dialectales 2016*, Claude Passet (ed.), pp. 215-229. Monegue: EGC.
- CARRERA, Aitor (2020): “Notes de toponymie gasconne. À propos de quelques noms de lieux de Bossòst (Val d’Aran)”, in *Circulations linguistiques dans les noms propres. Onomastique occitane – Onomastica occitana*, Michel Tamine (ed.), pp. 311-344. París: L’Harmattan.
- CASTET, L’Abbè [Pierre] (1894): “Études grammaticales dur le dialecte gascon en Couserans”. *Bulletin périodique de la Société ariégeoise des sciences, lettres & arts* 6-7, 89-152.
- COMISSION de Mèstres (1984): *Libre de lectura*. Lhèida: Generalitat de Catalunya.
- CONDÓ, J. [CONDÓ, Jusèp] (1914): “Vocabulari aranès”. *Bulleti de Dialectologia Catalana* 3, 1-27.
- COROMINAS, Joan [COROMINES, Joan] (1931): *Vocabulario aranés*. Barcelona: Imprenta de la Casa de Caridad.
- COROMINES, Joan (1990): *El parlar de la Vall d’Aran. Gramàtica, diccionari i estudis lexicals sobre el gascò*. Barcelona: Curial.
- DBAM = Lespy, Vastin / Paul Raymond (1998³ [1887]): *Dictionnaire du béarnais ancien et moderne*. Pau: Marrimpouey.
- DBGM = Palay, Simin (1980³ [1932-1934]): *Dictionnaire du béarnais et du gascon modernes*. París: CNRS.
- DCVB = Alcover, Antoni Maria / Francesc de Borja Moll (1985⁵ [1930-1962]): *Diccionari català-valencià-balear*, 10 vol. Ciutat de Malhòrca: Moll.
- DECat = Coromines, Joan (1980-2001): *Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana*, 10 vol. Barcelona: Curial/ La Caixa.
- DINGUIRARD, Jean-Claude (1976): *Ethnolinguistique de la haute vallée du Ger*. Lilla: Université de Lille III.
- DINGUIRARD, Jean-Claude (1979): “Observations sur le gascon des plus anciennes chartes”. *Via Domitia* 22, 9-46.
- DOUJAT, Jean / G. Visner (1895): *Dictiounari Moundi de Jean Doujat. De là oun soun enginats principalomen les mouts les plus ecarriés an l’esplicaciú franceso*. Tolosa: Lé Gril.
- FABRE D’OLIVET, Antoine (1989 [1820]): *La Langue d’Oc rétablie dans ses principes*. Gange: Association Fabre d’Olivet; David Steinfeld. Edicion integrau segons eth manuscrit de 1820.
- FEW = Wartburg, Walther von (1922-2002): *Französische etymologisches Wörterbuch. Eine Darstellung des galloromanischen Sprachschatzes*, 25 vol. Leipzig/Bonn/Basilèa: Klopp/Teubner/Zbinden.
- FOSSAT, Jean-Louis (1969): “Lexique de la boucherie: Aran-Luchon”, in *Actes du 25ème Congrès d’études régionales*, pp. 192-199. Tarba: Imprimerie Saint-Joseph.
- FOSSAT, Jean-Louis (1976): *La Toponymie du canton de Bagnères-de-Luchon par Louis Saudinos (1945)*. Tolosa: Universitat de Tolosa – Lo Miralh.
- GAFFIOT, Félix (2000³ [1934]): *Dictionnaire latin-français*. Hachette: París. Edicion revista e aumentada jos era direccion de Pierre Flobert.
- GIESE, Wilhelm (1950): Compde rendut de ZIPFEL, Arno (1943): *Die Bezeichnungen des Gartens im Galloromanischen. The-saurus. Boletín del Instituto Caro y Cuervo* VI(1), 124-125.
- GRIERA, Antoni (1914): *La frontera catalano-aragonesa*. Barcelona: Institut d’Estudis Catalans.
- GUILHÈMJOAN, Patric (dir.) (2005): *Dictionnaire français-occitan (gascon)*, 2 vol. Ortès: Per Noste.
- HENSCHÉL, Margot (1917): *Zur Sprachgeographie Südwestgalliens*. Brunswick/Berlin: Georg Westermann.
- HEYNS, Karl (1938): *Wohnkultur, Alp- und Forstwirtschaft im Hochtal der Garonne*. Amborg: Seminär für romanische Sprachen und Kultur.
- JOISTEN, Charles (1962): “Les êtres fantastiques dans le folklore de l’Ariège”. *Via Domitia* 9, 15-82.
- JUD, Jakob (1946-1947): Compde rendut de ZIPFEL, Arno (1943): *Die Bezeichnungen des Gartens im Galloromanischen. Vox Romanica* 9, 238-243.
- LAFONT, Robert [LAFONT, Robèrt] (1983): *Éléments de phonétique de l’occitan*. Valdariás: Vent Terral.
- LAUX, Christian [LAUS, Cristian] (2004 [1997]): *Dictionnaire français-occitan. Languedocien central*. Bonlòc: Institut d’Estudis Occitans.
- LAVALADE, Yves [LAVALADA, Ives] (1999): *Dictionnaire occitan / français. Limousin-Marche-Périgord. Étymologies occitanes*. Lo Buçon: Lucien Souny.
- LÈBRE, Elie / Guy Martin / Bernard Moulin (2004² [1991]): *Dictionnaire de base français-provençal*. Ais de Provença: CREO Provença/Édisud.
- LÖFFLER, Marianne (1942): *Beiträge zur Volkskunde und Mundart von Ustou (Ariège)*. Tübingen: Eugen Göbel.
- LUCHAIRE, Achille (1881): *Recueil de textes de l’ancien dialecte gascon*. París: Maisonneuve.
- MONTOYA, Jep (1986): “Er Hárrou”. *Era Bouts dera Moutanho. Libe d’Or de 1985*, pp. 51-55.
- OnomCat* = Coromines, Joan (1989-1997): *Onomasticon Cataloniae*, 8 vol. Barcelona: Curial/La Caixa.
- PARET, Lotte (1933): *Das ländliche Leben einer Gemeinde der Hautes-Pyrénées, dargestellt auf Grund der mundartlichen Terminologie*. Tübingen: Eugen Göbel.
- PDPF = Levy, Emil (1991 [1909]): *Petit dictionnaire provençal-français*. Rafèla: Marcel Petit. Reimpression.
- PONSOLLE, Jules / Yvonne Ponsolle (1981): “Gloussari”, in *Era isla des diamants*, Jousèp Condó [Condò, Jusèp], pp. 349-354. Sent Guironç: Escola dera Pirenéus.

- RAVIER, Xavier (1989): “Sur les dénominations des jardins en gallo-roman méridional”, in *Jardins et vergers en Europe occidentale (VIIIe-XVIIIe siècles)*, Centre culturel de l’abbaye de Flaran (ed.), pp. 269-280. Tolosa: Presses universitaires du Midi. En linha: <https://books.openedition.org/pumi/22612> [data de consultacion: 12 d’octobre de 2020]
- RAYNOUARD, François-Just-Marie (1838-1843): *Lexique roman, ou Dictionnaire de la langue des troubadours*, 5 vol. Paris: Silvestre.
- ROHLFS, Gerhard (1932): “Le patois de Lescun”, in *Miscelánea filológica dedicada a D. Antonio M. Alcover*, Paul Aebischer et alii (eds.), pp. 353-387. Ciutat de Malhòrca: Círculo de Estudios.
- ROHLFS, Gerhard (1977³ [1935]): *Le Gascon. Études de philologie pyrénéenne*. Tübingen/Pau: Niemeyer/Marrimpouey Jeune.
- RONJAT, Jules (1930-1941): *Grammaire istorique [sic] des parlers provençaux modernes*, 4 vol. Montpelhièr: Société des langues romanes.
- SARRIEU, Bernard (1902): “Le parler de Bagnères-de-Luchon et de sa vallée”. *Revue des langues romanes* 45, 385-446.
- SARRIEU, Bernard (1903): “Le parler de Bagnères-de-Luchon et de sa vallée”. *Revue des langues romanes* 46, 317-398.
- SAUVAGES, L’Abbé [Pierre-Augustin Boissier de] (1756): *Dictionnaire languedocien-françois, ou Choix des mots languedociens les plus difficiles à rendre en françois*. Nîmes: Michel Gaude.
- SCHMITT, Alfons Theo (1935): *La Terminologie pastorale dans les Pyrénées centrales*. Paris: Librairie E. Droz.
- SCHÖNTALER, Willy (1937): *Die Mundart des Bethmale-Tales (Ariège)*. Tübingen: Eugen Göbel.
- SÉGUY, Jean (1948): “Noms populaires de plantes au Val d’Aran”, in *Mélanges offerts à H. Gavel*, pp. 91-98. Tolosa: Privat.
- SÉGUY, Jean (1953a): *Les Noms populaires des plantes dans les Pyrénées centrales*. Barcelona: CSIC.
- SÉGUY, Jean (1953b): “Essai sur l’état des palatales et de -d- romans en occitan du XIIème siècle”. *Pallas* 1, 170-220.
- SOLER I SANTALÓ, Juli (1998 [1906]): *La Vall d’Aran (1906)*. Tremp: Garsineu.
- TDF = Mistral, Frédéric [MISTRAL, Frederic] (1979 [1878-1886]): *Lou Tresor dóu Felibrige. Dictionnaire provençal-français embrassant les divers dialectes de la Langue d’Oc moderne*. Rafèla: Marcel Petit. Reimpression.
- VERGÉS, Frederic (2004): *Quauqui toponims que trapam en termiari d’Escunhau-Casarilh e des pòbles confrontants de Betren e Garòs*. Tèxte picat inedit, 12 p.
- VERGÉS, Frederic (2009³ [1991]): *Petit diccionari. Castelhan-aranés (occitan)-catalan-francés. Aranés (occitan)-castelhan-catalan-francés*. Vielha: Conselh Generau d’Aran.
- ZIPFEL, Arno (1943): *Die Bezeichnungen des Gartens im Galloromanischen*. Bèrna/Leipzig: Robert Noske.